

Poročilo • Report

Mednarodni simpozij Friderik Širca – Risto Savin (1859-1948)

Osebnost, glasba, pomen

Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec
v sodelovanju z
Oddelkom za muzikologijo Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani
ter
Muzikološkim inštitutom ZRC SAZU

Glasbena šola Risto Savin Žalec
10. julij 2009

V sklopu prireditev, ki so obeležile 150. obletnico rojstva in 60. obletnico smrti skladatelja Friderika Širca – Rista Savina, je Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec v sodelovanju z Oddelkom za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter Muzikološkim inštitutom ZRC SAZU organiziral prvi znanstveni simpozij posvečen skladatelju in njegovi glasbi. Glavni namen simpozija je bil poudariti Savinov ogromni prispevek slovenski glasbi in hkrati pripomoči k temu, da se skladateljevo delo v večji meri zasidra v zavesti slovenske in mednarodne javnosti. Sodelovanje obeh najuglednejših slovenskih muzikoloških inštitucij je zagotovilo, da je bil simpozij zasnovan na visoki znanstveni in mednarodni ravni. Pobuda za organizacijo simpozija je prišla v izjemno ugodnem času, saj je muzikološka stroka v preteklih desetletjih naredila velik korak naprej pri spoznavanju in vrednotenju slovenske glasbe iz polpretekle zgodovine. Simpozij je povezal dognanja številnih posameznikov, ki se s Savinom ukvarjajo z različnih vidikov – med njimi so bili muzikologi, zgodovinarji in vojaški zgodovinarji. Na ta način je simpozij uspel predstaviti celostno podobo skladateljevega življenja in

delovanja. Organizatorji smo bili v privilegiranem položaju, da smo lahko za vsako od področij Savinovega ustvarjanja k sodelovanju osebno povabili strokovnjake, ki imajo v danem trenutku največji pregled tako nad Savinovim opusom kot kontekstom, v katerem je bil ustvarjen. Na tej podlagi je bilo mogoče oceniti resnično vrednost Savinovega glasbenega doprinosu k zgodovini slovenske glasbe, ki se je izkazala za še veliko večjo, kot smo se zavedali doslej.

Program simpozija je bil organiziran v dveh delih. Prvi del je bil posvečen osvetlitvi Savinove življenjske zgodbe. **Dr. Suzana Ograjenšek z Univerze v Cambridgeu** je v prispevku »**Glasbeni izvlečki iz Savinove korespondence**« predstavila Savinovo glasbeno dejavnost v vseh njegovih štirih skladateljskih obdobjih. Prvo ustvarjalno obdobje (1891-1907) zajema študij kompozicije na Dunaju in Pragi, prve samospeve ter nastanek opernega prvenca *Poslednja straža*. Drugo ustvarjalno obdobje (1907-1918) je bilo v največji meri posvečeno komponiranju opere *Lepa Vida* in po njeni krstni uprizoritvi v ljubljanskem Deželnem gledališču leta 1909, predelavi tega dela. V to obdobje sodi tudi *Plesna legendica* (1918). V povojnem, najplodnejšem, tretjem ustvarjalnem obdobju (1918-1924) je Savin po nekaj samospevih in komornih delih v obdobju treh let napisal opero *Gospodski sen* (1921), balet *Čajna punčka* (1922) ter opero *Matija Gubec* (1923). V zadnjem ustvarjalnem obdobju (1924-1948) je skladal krajše zvrsti, zборе na narodne motive in *Vokalno suito*. Leta 1938 se je prvič posvetil pisanju za mladinski zbor in v zadnjem desetletju je večino skladb namenil otrokom in mladini.

Savinova korespondenca, namenjena glasbi, obsega okrog 550 enot od okrog 3000 enot celotne ohranjene korespondence. Večino tega gradiva hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec, nekaj korespondence pa je, skupaj s s skladateljevimi glasbenimi rokopisi, prevzela Glasbena zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Iz Savinovega prvega, študijskega obdobja so so velikega pomena ohranjena skladateljeva pisma bratu Josipu, v katerih je predstavil svoj skladateljski program in se izrekel za slovenskega skladatelja. Ta pisma pričajo, da je Savin od vsega začetka načrtoval operno dejavnost in da je kot skladatelj želel v evropskem prostoru zastopati južnoslovansko skupino narodov na podoben način, kot sta severno skupino zastopala Smetana in Dvořák. Od pisem, ki dokumentirajo Savinov ustvarjalni proces so najbolj zanimiva tista, ki si jih je skladatelj izmenjal z libretistom *Poslednje straže*, Richardom Batkom, in ki pričajo o dramaturških odločitvah tako kar se tiče libreta kot glasbe. Ta pisma hkrati nedvoumno dokazujejo, da je *Poslednja straža* nastala leta 1904 in ne, kakor navaja v monografiji o Savinu Dragotin Cvetko, leta 1898. Velik del pisem se ukvarja z izvedbami Savinovih del, predvsem izvedbami Savinovih oper v Ljubljani, Mariboru in Celju. Dokumentirajo zmagoslavje ob tem, ko je Savinova opera *Matija Gubec* leta 1936 le dočakala izvedbo v ljubljanski Operi, ter Savinova neuspešna prizadevanja, da bi bila opera izvedena tudi v Zagrebu in Beogradu, kjer pa zaradi politične neustreznosti nikoli ni ugledala odrskih desk. Dobro je ohranjena korespondenca z Ludvikom Zepičem, vodjem Slovenskega vokalnega kvinteta, ki je bil izvajalsko telo, najbolj zaslužno za širšo popularizacijo Savinovih zborov in samospevov. Z njegovimi skladbami so nastopali širom Slovenije, kot gostje pa so leta 1933 spremljali slovensko delegacijo na avdienci pri kralju v Beogradu, kjer so promovirali svoj beograjski koncert, na katerem so izvedli tudi Savinova zbora *Zori rumena rž* in *Tehtni vzrok*. V Savinovih pismih je dobro dokumentirano tudi

njegovo ustvarjanje za otroške in mladinske zборе. Na to temo si je največ dopisoval s skladateljema Maksom Pirnikom in Slavkom Ostercem. Osterca gre nasploh izpostaviti kot dopisovalca s katerim si je bil Savin od slovenskih skladateljev najbližje. Drug drugemu sta poročala o svojem skladanju, si pošiljala skladbe in jih komentirala, Osterca pa je pogosto v Savinovem imenu tudi deloval v Ljubljani. Poleg Savinovih glasbenih zanimanj, pisma dokumentirajo tudi utrip življenja pri Savinovih v Žalcu.

Prof. dr. ing. Peter Zimmermann s Fakultete za letalsko in vesoljsko tehniko [Fakultät für Luft- und Raumfahrttechnik] Univerze zvezne armade Nemčije [Universität der Bundeswehr] v Münchnu, je s prispevkom »**Blišč in beda armade na primeru generalmajorja Friderika Širce**« podoba Savinove osebnosti dopolnil s predstavitvijo skladateljeve vojaške poti. Prof. Zimmermann je zaslužen za veliko odkritje popolnega vojaškega dosjeja vojaka Friedricha Schirze iz arhiva avstroogrške vojske, ki ga hrani Dunajski vojni muzej. To gradivo dokumentira skladateljevo vojaško pot od prvega dne do upokojitve. Friedrich Schirza je vstopil v vojsko 1. oktobra 1878, ko se je kot enoletni prostovoljec [»Einjähriger Freiwilliger«] pridružil šestemu regimentu poljske artilerije [»Feldartillerie«] v Gradcu. 7. decembra 1879 je postal rezervni poročnik [»Leutnant der Reserve«], leta 1880 pa je napravil izpit za poklicnega oficirja in bil 16. marca 1881 povišan v aktivnega poročnika [»Leutnant«]. Kot sin trgovca na drobno ni imel patronstva in protekcije aristokracije za hitro napredovanje in je tako 26 let ostal višji oficir [»Oberoffizier«; Leutnant/poročnik, Oberleutnant/nadporočnik, Hauptmann/stotnik]. Prof. Zimmermann je občinstvu pokazal več dosjejev in letnih zapisov o Savinovem delovanju in napredovanju. Vstopni zapisi vsebujejo podatke vse od domačega mesta in dežele, fizičnega opisa (višina, barva oči, las), znanja jezikov (kjer je omenjena slovenščina), do posebnih sposobnosti (»Schwimmer, Klavierspieler, Komponist« tj. »plavalec, pianist, skladatelj«). Iz dosjejev razberemo, da vojska na Savinovo skladateljsko delovanje ni gledala z neprijaznim očesom. Friedrich Schirza je bil v vseh pogledih zgleden vojak. Kot je bilo poudarjeno v poročilih, je bil prijetne narave, dostojnega vedenja in nikoli v dolgovi, kar je bilo za vojake njegovega stanu očitno bolj izjema kot pravilo. Po povišanju v majorja (1. maj 1907) je imel Savin večje možnosti, da svoje nadrejene prepriča s svojo marljivostjo, veščinami ter visokim poklicnim znanjem, kar je bistveno pospešilo potek njegovega nadaljnega napredovanja. Kot štabni oficir [»Stabsoffizier«; Major/major, Oberstleutnant/podpolkovnik, Oberst/polkovnik] je služil le 10 let in bil nato povišan. Kot komandant desetega (kasneje enaintridesetega) topniškega polka [»Feldkanonenregiment«] se je polkovnik Friedrich Schirza udeležil prve svetovne vojne. 1. decembra 1914 mu je bilo zaupano komandanstvo 31. poljske artilerijske brigade [»Feldartilleriebrigade«]. Med bitko za Brody (22. julij – 3. avgust 1916), v teku 5. napada ofenzive Brussilow, Schirza ni izpolnil pričakovani svojega poveljnika divizije, generalmajorja Josefa Lieba. Po Liebovi zahtevi je vojaško vrhovno poveljstvo [»k.u.k. Armeeeoberkommando«] Friedricha Schirzo 4. avgusta 1916 razrešilo komandantstva. S pomočjo ukaza vrhovnega poveljstva, ki jih ravno tako poseduje Dunajski vojni arhiv, je Prof. Zimmermann uspel razjasniti dogodke, ki so vodili k njegovi razrešitvi. Občinstvu je pokazal tudi vojaške karte, ki pričajo, da so Rusi v za Schirzo usodni bitki njegovo brigado potisnili daleč nazaj od frontne linije. S tem je bilo njegovega vojaškega napredovanja konec. Na lastno željo je bil Friedrich Schirza 1. aprila 1917 upokojen. Bil je

reaktiviran, da je od 22. aprila 1917 služil kot namestnik predsednika pritožbene komisije v Leobnu. V tem času se je poslužil privilegija, ki je bil omogočen oficirjem z več kot 30 let službenega roka: 4. januarja 1918 je pridobil plemiški naziv »Edler von« [»plemeniti«], za kar je moral plačati več kot 500 kron takse. 11. novembra 1918, na dan, ko je cesarska Avstro-Ogrska prenehala obstajati, je vojaško ministrstvo v razpustu [»das liquidierende Kriegsministerium«] polkovniku v pokoju Friedrichu Schirzi dodelilo naziv generalmajorja. Na podlagi odkritega gradiva Prof. Zimmermann pripravlja komplementarno biografijo Friderika Širce, ki bo dopolnila njegovo skladateljsko biografijo.

Drugi del simpozija je bil namenjen predstavitvi Savinovega glasbenega ustvarjanja po kompozicijskih zvrsteh. Ena od najpomembnejših Savinovih ustvarjalnih zvrsti je bil samospev. **Dr. Aleš Nagode z Oddelka za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani** je v prispevku »**Med domom in svetom: pesmi za glas in klavir Rista Savina**« opozoril na Savinove zgodnje nemške samospeve, ki so bili do sedaj povsem prezrti, a se po kvaliteti lahko postavijo ob bok Savinovimi samospevom na slovenske pesnitve. Savin je v začetku 1890-ih let izbral besedila izključno nemških pesnikov, oz. nemške prevode pesnikov drugih narodnosti (Verlain, Lermontov). Šele okrog preloma stoletja se je začel intenzivneje posvečati uglasbitvam del slovenskih pesnikov, čeprav je občasno posegal tudi še po nemških besedilih. Tako se prav na področju samospeva najjasneje kaže njegova pozicija »med domom in svetom«: razpetost med svetovljanstvom lastnega glasbenega razgleda in ambicij ter željo po ustvarjanju v domačem idiomu; razpetost med lastnimi prizadevanji ter izvajalskimi in recepcijskimi sposobnostmi Slovenije začetka 20. stoletja. Savinov opus samospevov, ki obsega 35 del, nekatera med njimi nedokončana, izkazuje skladateljevo izrazito nagnjenje k dramatskemu glasbenemu izrazu. V zrelem ustvarjalnem obdobju najpogosteje izbira besedila baladnega značaja. Pri skladanju zvesto ohranja jasno formalno zgradbo, njegov harmonski jezik je dokaj zadržan, kar pa le še stopnjuje učinkovanje bolj izpovednih harmonij. Oblikovanje solistove melodične linije izdaja skladatelja, ki razmišlja kot dramatik, saj skoraj ne najdemo izrazito lirično spevnih odsekov. Bogato razviti klavirski part največkrat presega vlogo spremljevalca in postaja enakovreden, včasih celo vodilni nosilec izraza. Na ta način zvrst samospeva izkazuje tudi skladateljevo razpetost med lirično predoločeno zvrsti in notranji nuji po dramatičnem glasbenem oblikovanju. Pravi iz notranje dinamike razpetosti »med domom in svetom« ter med liričnim in dramatičnim raste kvaliteta Savinovih del, ki predstavljajo utemeljitev kvalitetnega slovenskega samospeva ter hkrati, kakor je priznal tudi Anton Lajovic, utemeljitev kvalitetne sodobne slovenske klasične glasbe.

O Savinovi nagnjenosti k dramatskemu glasbenemu oblikovanju je spregovoril tudi **Prof. dr. Matjaž Barbo z Oddelka za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani**, v prispevku »**Savinova simfonična ustvarjalnost**«. Savin je bil skladatelj, močno povezan z vokalom in različnimi zunajglasbenimi idejami, ki se izkazujejo ne le v njegovi scenski glasbi, temveč celo v klavirskih in komornih delih. Kot takšnemu mu je bilo manj blizu ustvarjanje čiste absolutne glasbe, še posebej večjih orkestralnih oziroma simfoničnih del. Tako mu je kot glavna izpovedna zvrst služila opera in ne simfonija. Skladateljeva simfonična dela predstavljajo izrazito majhen delež njegovega opusa. Poleg tega jih ne srečamo v Savinovem ustvarjalnem vrhuncu, temveč na kronološkem obrobju

njegovega ustvarjanja: tako je med mladostnimi deli zaslediti nekaj krajših orkestralnih del (*Serenada* op. 4, *Scherzo* za mali orkester op. 11 in (*Jugoslovanska*) *suita* za godalni orkester op. 15), ki so nastala v letih 1894–1897, v starosti, osemdesetleten, pa je napisal še *Tri baletne valčke* za veliki orkester op. 37. V mladostnih delih se je skladatelj mostril tako v oblikovanju kompozicijskega stavka kot v obvladovanju instrumentacijskih postopkov. To znanje je uporabil v svojem opernem ustvarjanju, kjer je izkazal suvereno obvladovanje pisanja za orkester.

Do podobnih zaključkov kot dr. Barbo je prišel **dr. Jernej Weiss z Oddelka za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani** v prispevku **»Klavirski opus Rista Savina«**. Tako kot simfonična glasba, klavirske skladbe ne pomenijo težišča v skladateljevi ustvarjalnosti, čeprav njegov klavirski opus nikakor ni majhen. Glede na celoten skladateljev opus klavirske skladbe sicer ne zasedajo ključnih pozicij, a jasno osvetljujejo posamezna skladateljeva ustvarjalna obdobja. Kljub posameznim karakterističnim odklikom v smeri glasbeno novega Savinove klavirske kompozicije vseskozi izkazujejo skladateljevo zvestobo tradicionalnemu načinu kompozicijskega mišljenja. Predvsem pa se zdi, da Savina tudi v tej zvrsti niso zanimale absolutne oblike (sonata), temveč se je tudi pri pisanju za klavir obračal k zunajglasbenim idejam. Njegov klavirski stavek daje pogosto misliti, da je pri pisanju mislil na orkestralne barve – lahko bi ga označili kot »orkestralnega«. Tako gotovo ni naključje, da je Savin klavirske skladbe pogosto predelal v orkestralne in obratno.

Univ. dipl. muz. Maruša Zupančič z Muzikološkega inštituta ZRC SAZU je opozorila na eno od manj znanih in raziskanih prodročjih Savinovega skladateljskega dela v prispevku **»Violinska dela Rista Savina v okviru violinske ustvarjalnosti na začetku 20. stoletja«**. Savinova dela za violino sodijo med najzgodnejše slovenske violinske skladbe. Da bi lahko povsem doumeli Savinov doprinos tej veji poustvarjanja, je avtorica podala kratek pregled dotedanje violinske ustvarjalnosti in poustvarjalnosti na Slovenskem, ki sta bili v tistem času še povsem v povojih. Do Savinovega violinskega prvenca je na Slovenskem nastalo le nekaj skladb za violino izpod peres slovenskih skladateljev, ki pa niso bile primerne za koncertno rabo, ker so bile v vseh pogledih preenostavne. Violinski pouk v Sloveniji je sicer obstajal že od začetka 19. stoletja, vendar je bilo do prve kvalitetne generacije slovenskih violinistov še daleč. Preteklo je tudi precej časa, preden je violinski pouk vplival tudi na ustvarjalnost domačih skladateljev. Poučevanje violine je bilo namreč v domeni čeških violinistov in pedagogov, ki so svojim slovenskim učencem posredovali predvsem repertoar, ki so ga prinesli spraškega konservatorija. Avtorica je z več zornih kotov predstavila Savinove skladbe za violino (med njimi *Allegretto grazioso* op. 16, *Andante* op. 19, *Balado* v des duru op. 21 ter *Dva intermezzi* za violino in klavir op. 14). Orisala je tudi Savinov prispevek k praktični razširitvi takrat nastajajočega violinskega repertoarja. Savina je začela izvajati šele prva generacija slovenskih violinistov (Karlo Rupel, Leon Pfeifer). Pri tem je velikega pomena, da je bil skladatelj kljub temu, da to področje ni bilo v središču njegovega delovanja, s svojimi deli utemeljitelj sodobne slovenske violinske in komorne glasbe. Med komornimi deli gre omeniti Trio v d molu, Trio v g molu in Sonato za čelo in klavir, ki obenem predstavljajo tudi Savinove edine absolutne oblike in ene od prvih predstavnikov absolutne glasbe na Slovenskem.

Dr. Henrik Neubauer z Višje baletne šole v Ljubljani je predstavil »**Baletno glasbo Rista Savina**«. V prispevku je razčlenil tako oba njegova »velika« baleta, *Plesne legendice* in *Čajna punčka*, kot tudi nekatere bolj miniaturne skladbe, med katere lahko prištejemo dve njegovi posebej za klavir napisani skladbi. Prva je *Pavliha na potovanju*, op. 8 (posebej še drugi del z naslovom *Pavliha pri španski plesalki*), ki jo je napisal leta 1894 s prvotnim naslovom »Drei Stücke für das Pianoforte« (»Tri skladbe za klavir«). Drugo, *Valse de fleurs* op. 28, je Savin najprej napisal v orkestrski obliki za drugi prizor drugega dejanja opere *Lepa Vida*, pozneje pa jo je predelal v koncertno izdajo za klavir. Najbolj tehtno delo med kratkimi skladbami pa so *Trije baletni valčki za veliki orkester*, ki jih je skladatelj napisal najprej pod naslovom *Ljubimkanje*, (v nemščini *Flirt*), ki ga je nato zamenjal za *Ljubkovanje*. Po dokončani partituri je takoj nato skladbo predelal še za klavir. Obstaja pa še en Savinov valček za klavir in sicer »Valse lente« iz baleta *Čajna punčka*, ki mu je skladatelj dal isto številko opusa, kot celotnemu baletu, op. 26. Dr. Neubauer je za vsakega od dveh velikih baletov, *Plesne legendice* in *Čajne punčke*, najprej razčlenil pobudo za nastanek, nato opisal podrobno vsebino z napotki skladatelja, ter za vsakega predstavil tudi prvo in doslej edino odrsko izvedbo. Premiera *Plesne legendice* je bila v ljubljanski Operi 11. februarja 1922, v času samih začetkov delovanja ljubljanskega in s tem slovenskega baleta. Koreografinja je bila Jelena Dmitrijevna Poljakova (1884-1972), ki je tudi plesala glavno vlogo Muze. Dr. Neubauer je omenil, da je bila Poljakova svojčas prva solistka Marinskega gledališča v Peterburgu, leta 1908 je nastopala z Ano Pavlovo, leta 1910 pa je sodelovala v Ruski baletni sezoni Sergeja Djagileva v Parizu. Premiero *Plesne legendice* je dirigiral Anton Balatka, Eros je bila Marija Chladkova, Menih in kralj David član pevskega zbora Joško Drenovec, v posameznih slikah sta nastopili še dve zboristki, Marija Mencinova kot Sv. Marija, in poznejša znana lirska sopranistka Ivanka Ribičeva kot Sv. Cecilija. Kmečki ples je ob baletnem zboru, ki je nastopil še v vlogi naroda, godcev, plesočih parov, angelčkov in angelov plesala Alice Nikitina. Deloma nove dekoracije je naslikal prvi šef slikarne Narodnega gledališča v Ljubljani in ustanovitelj gledališke šole za inscenatorje Vaclav Skrušny, isti večer pa je bila na sporedu še Mascagnijeva opera »Cavalleria rusticana«. Balet je bil lepo sprejet in so ga v tisti sezoni izvedli desetkrat, kar je za takratne čase predstavljalo veliko ponovitev. Koncertna izvedba *Čajne punčke* je delno izvedbo doživela že pol leta po nastanku: suita, sestavljena iz več stavkov tega baleta, je bila 20. novembra 1922 na sporedu I. simfoničnega koncerta Godbe Dravske divizije pod vodstvom dirigenta dr. Josipa Čerina. Na krstno odrsko uprizoritev pa je balet moral čakati skoraj 40 let, do leta 1959 (11 let po skladateljevi smrti), ko ga je na pobudo dirigenta in direktorja mariborske Opere Jakova Cipcija koreografiral naš predavatelj Dr. Neubauer sam, v čast 100-letnice skladateljevega rojstva. Krstna uprizoritev je bila 14. marca 1959 na odru mariborskega gledališča. Dirigiral je Marko Žigon, sceno je zasnoval Tošo Primožič, kostume Vlasta Hegedušič. Pierra je plesal Rado Krulanović iz Ljubljane (pozneje tudi Viktor Verdnik), Paulette je bila Anka Lavrač, naslovno vlogo Čajne punčke Mignon pa je plesala Mimica Likavec. Mariborski baletni ansambel je bil takrat številčno majhen, zato za upodobitev raznih slikovitih likov iz *Čajne punčke* pritegnili še nekatere takrat neangažirane plesalce in naraščaj iz baletne šole. *Čajna punčka* je v sezoni 1958-59 Mariboru doživela 19 ponovitev, potem pa je mariborski baletni ansambel z njo gostoval tudi po Sloveniji, med drugim dvakrat v Celju. Pričevanje Dr. Neubauerja je bilo še

posebej zanimivo, saj je svojo pripoved oživil tudi s predstavitvijo odmevov in ocen iz dnevnega časopisja ter slikovnim gradivom in odlomki iz obeh baletov. Topel odziv tedanjega časopisja, še posebej glede *Čajne punčke*, daje misliti, da je čas, da ti Savinovi očarljivi deli ponovno zaživita na slovenskih odrih. Avtorici tega poročila se poraja misel, da bi morala *Čajna punčka*, ki se zdi kot neke vrste slovenski odgovor na *Hrestača* P.I. Čajkovskega, postati tradicionalni slovenski silvestrski balet.

Posebna pozornost je bila na simpoziju dana Savinovemu opernemu opusu, ki mu je bilo zaradi njegovega posebnega pomena posvečenih več prispevkov. **Dr. Franc Križnar z Inštituta glasbenoinformacijskih znanosti Univerze v Mariboru** je spregovoril o »*Poslednji straži (1904) med Zagrebom (1906) in Ljubljano (1907)*«. Prispevek je orisal čas in kraj nastanka Savinovega opernega prvenca, ki je doživel prvo izvedbo v Zagrebu (1906) in nato še ponovitev v Ljubljani (1907). V tem času je zanimivo in značilno skladateljevo "učenje" kompozicije, ki ga je izrabil v skoraj vseh mestih službovanja (Dunaj, Praga, ...). Prispevek je orisal sočasne glasbene razmere v Zagrebu in Ljubljani ter postavil Rista Savina v čas in prostor njegove *Poslednje straže*.

Dr. Borut Smrekar iz Slovenskega ljudskega gledališča Celje je v prispevku »*Opere Rista Savina*« ovrednotil celoten Savinov opus. Po obsegu in kakovosti gre za enega najpomembnejših opernih opusov v slovenski glasbeni literaturi, kar je posebej poudaril tudi tako neizprosni kritik kot je bil Marij Kogoj. Savinov operni opus obsega opere *Poslednja straža*, *Lepa Vida*, *Gospodsvetski sen* in *Matija Gubec*. Savin je bil skladatelj z veliki smislom za glasbeno gledališče, z muzikalnim navdihom in dobrim obrtnim kompozicijskim znanjem. Kljub razpoznavnim vzorom je v svojih delih uspel izraziti individualno skladateljsko naravo. Njegova slogovno poznoromantična glasba izžareva izrazit in pristen čustven naboj. Na simpoziju smo zelo poudarjali Savinov smisel za dramatično, a po mnenju Dr. Smrekarja je Savinova operna glasba najmočnejša v lirsko izpovednih delih. V operah posebej izstopa njegova večča obravnava orkestra tako v pogledu fature orkestrskega stavka kot v pogledu orkestracije. Savinovo delo je bilo v preteklosti že dokaj temeljito obdelano, vendar je zdaj čas, da se ovrednoti na novo. V nasprotju z dosedanjim prepričanjem glasbene stroke, šteje Dr. Smrekar kot njegovo osrednje in najboljše delo opero *Lepa Vida*. Takšnega prepričanja je bil tudi skladatelj sam. Gre za eno najpomembnejših in najboljših slovenskih oper, ki kar kliče po novi uprizoritvi. Vendar delo v sedanji obliki za uprizoritev ni primerno. Predvsem vidi Dr. Smrekar težavo v libretu, ki bi ga bilo nujno potrebno na novo ubesediti. Opera je bila za večino izvedb revidirana. Po mnenju Dr. Smrekarja bi se bilo potrebno vrniti k originalni partituri in napraviti temeljito redakcijo, skladno s skladateljevimi nameni.

Pozornost smo namenili tudi izvedbam Savinovih oper, med katerimi sta za današnjo generacijo najbolj zanimiva »*Posnetka oper Lepa Vida in Matija Gubec v arhivu Radia Slovenija*«, ki ju je predstavil **gospod Peter Bedjanič, dolgoletni urednik za operno glasbo na Radiu Slovenija**, ki je bil kot baritonist nekoč tudi sam izvajalec Savinovih del. Ob njegovem prispevku je **mag. Mojca Menart, vodja in odgovorna urednica Založbe kaset in plošč RTV Slovenija** predstavila še vročo izdajo arhivskega posnetka *Lepa Vida* na kompletu CD plošč, ki ga je Založba kaset in plošč RTV Slovenija v letošnjem letu založila v počastitev skladateljeve obletnice. S to izdajo se vsaj ena od Savinovih oper seli iz arhiva med občinstvo, kamor spada. Omenjeni arhivski posnetek

Lepe Vide je bil posnet v veliki dvorani slovenske filharmonije leta 1963 pod taktirko Jakova Cipcija, z Orkestrom RTV Slovenija in Komornim zborom RTV Slovenija. Solisti so bili tedanji najvidnejši slovenski operni pevci, v glavni vlogi Vide Vilma Bukovec, Friderik Lupša kot Grega, Samo Smerkolj kot Rajko, Dana Ročnik-Holz kot Neža, Rajko Koritnik kot Alberto, Dragiša Ognjanovič kot Pietro, Janez Triller kot 1. gost in Tone Prus kot 2. gost. *Matija Gubca* so za radijski arhiv posneli v veliki dvorani slovenske filharmonije leta 1962, pod taktirko Rada Simonitija, prav tako z Orkestrom RTV Slovenija in Komornim zborom RTV Slovenija. Solisti so bili Danilo Merlak kot Gubec, Rajko Koritnik kot Gyuro Mogaić, Mitja Gregorač kot Gregorić, Zdravko Kovač kot Jurković, Zlata Ognjanović kot Jana, Vera Klemenšek kot Mara, Tone Prus kot Jožko, Friderik Lupša kot Grof Tahy, Slavko Štrukelj kot Alapić in Vladimir Dolinčar kot Božnjak.

Zbrane na simpoziju sta pozdravila ministrica za kulturo Majda Širca in župan občine Žalec Lojze Posedel. Oba sta od gospe Mojce Menart z Založbe kaset in plošč RTV Slovenija prejela v dar izdajo *Lepe Vide* na CD ploščah. Simpozij smo sklenili na najlepši možni način, z ogledom Savinove *Poslednje straže* v Domu II slovenskega tabora v Žalcu, pod taktirko Francija Rizmala, v režiji Henrika Neubauerja, z domačimi solisti in zborom, v produkciji Zavoda za kulturo, šport in turizem Žalec.

Tako gospe ministrici kot gospodu županu gre v imenu organizatorjev simpozija velika zahvala za podporo. Občina Žalec je vse od skladateljeve smrti leta 1948 odgovorno skrbela za skladateljevo zapuščino in veseli nas, da smo na njeno pobudo v tem jubilejnem obdobju skladateljevo zapuščino proslavili na državni ravni. Kot strokovna vodja simpozija se toplo zahvaljujem tudi vsem kolegom, ki so sodelovali na simpoziju, za njihove zanimive prispevke in predstavitve. Na podlagi teh prispevkov načrtujemo knjigo o Savinu, s povzetki v tujih jezikih, ki bo dopolnjena še z nekaterimi naročenimi prispevki. Med njimi naj poleg prispevkov o Savinovem ustvaranju za zборе omenim tudi prispevek Dr Nialla O'Loughlina z Univerze v Loughboroughu v Veliki Britaniji ki bo predstavil pogled na Savinovo glasbo s tujega vidika. Kot pričajo prispevki, ki smo jih slišali na simpoziju, bo v knjigi Savin predstavljen strokovno, sveže in dostopno, s tem pa bo naš namen, da se ga približa javnosti in glasbenikom, dosežen na najboljši način.

Suzana Ogriajenšek

International Symposium
Friderik Širca – Risto Savin
(1859-1948)
Personality, Music, Significance

Institute for Culture, Sport and Tourism Žalec
in collaboration with
Department of Musicology, Faculty of Arts,
University of Ljubljana and
Institute of Musicology, SRC of the Slovenian Academy
of Sciences and Arts

Music School Risto Savin Žalec
10 July 2009

Coinciding with the 150th anniversary of the composer's birth and 60th anniversary of his death, this was the first symposium dedicated to Friderik Širca – Risto Savin and his work. The main aim of the symposium was to emphasise Savin's enormous contribution to Slovene music, and to help his work become more widely known in Slovenia as well as abroad. The symposium linked findings of several researchers who work on Savin from various perspectives, among them musicologists, historians and military historians. In this way it was possible to present a comprehensive picture of the composer's life and work. On this basis it is now possible to evaluate the true significance of Savin's contribution to Slovene music, which has proved to be even greater than we have been aware thus far. Savin emerged as the author of the most important Slovene operatic opus, the father of Slovene ballet, the founder of Slovene string and chamber music, as well as the author of Slovenia's first high-quality art songs.

The first part of the symposium shed light on Savin's life. **Dr Suzana Ograjenšek, University of Cambridge**, presented his musical opinions and activities, from the time when he studied composition in Vienna to his death, in the paper '**Music extracts from Savin's correspondence**'. **Prof Dr Ing Peter Zimmermann, Fakultät für Luft- und Raumfahrttechnik, Universität der Bundeswehr, Munich**, complemented this picture by presenting the composer's military career in the paper '**Splendour and misery of the army – the case of Major-General Friderik Shirza**'. Prof. Zimmer-

mann reported on his discovery of the composer's full military file from the archive of the Austro-Hungarian army, which is housed at the Museum of Military History in Vienna. He is preparing a military biography of the composer.

The second part of the symposium was devoted to Savin's music. **Dr Aleš Nagode, Department of Musicology, University of Ljubljana**, drew attention to the dichotomy between Savin's Slovene and German songs in **'Between the home and the world: songs for voice and piano by Risto Savin'**. Savin's song opus most clearly shows the composers' position between his cosmopolitan views and ambition on the one side and the desire to create in the home idiom on the other. It is this inner dynamics, as well as Savin's pronounced interest in dramatic expression even in these short forms, that have contributed to the quality of Savin's songs. These represent the foundation of high-quality Slovene song. At the same time, as acknowledged by Anton Lajovic, they represent the foundation of high-quality Slovene classical music.

Savin's interest in dramatic expression was also discussed by **Prof Dr Matjaž Barbo, Department of Musicology, University of Ljubljana**, in the paper **'Savin's symphonic music'** and **Dr Jernej Weiss, Department of Musicology, University of Ljubljana**, in the paper **'Risto Savin's piano opus'**. Savin's main forms of expression were opera and vocal music, and his imagination was always imbued with extra-musical ideas. This left its mark both on his symphonic and his piano opus, which represent a relatively minor part of his output. Savin showed no interest in absolute forms or larger symphonic works. However, his short symphonic works show great understanding of orchestra and individual instruments. His piano works show tendency to think in orchestral colours, and he often transferred piano pieces to the orchestra and vice versa.

PhD candidate Maruša Zupančič, Institute of Musicology, SRC of the SASA, brought attention to one of less studied areas of Savin's work in her paper **'Risto Savin's works for violin in the context of the situation in Slovenia at the beginning of the 20th century'**. Savin's works for the violin are among the earliest Slovene violin pieces. Up until that point Slovenia had produced neither notable string players nor music for strings that would be suitable for concert use. Slovene violinists were taught by Czech mentors who used the music from the Prague conservatory. Savin's pieces for violin and piano like *Allegretto grazioso* op. 16, *Andante* op. 19, *Balada* op. 21 and *Two intermezzi* op. 14 are a notable contribution to the emerging Slovene repertoire for violin. They were first performed by the first generation of notable Slovene violinists (Karlo Rupel, Leon Pfeifer). It is of great importance that Savin thus became a founder of Slovene violin and chamber music. Among his chamber pieces are Trio in D minor, Trio in G minor in Sonata for 'cello and piano, that at the same time represent Savin's only absolute forms and some of the first pieces of absolute music in Slovenia.

Dr Henrik Neubauer, Higher School for Ballet in Ljubljana, talked about **'Risto Savin's ballet music'**. He devoted time to both Savin's grand ballets *Plesna legendica* [*A Dance Legend*] (1918) and *Čajna punčka* [*A Tea Doll*] (1922), as well as some more miniature pieces, like *Pavliha na potovanju* [*Pavliha on His Travels*] op. 8, *Valse de fleurs* op. 28 from the opera *Lepa Vida* in the concert version for piano, and *Three ballet waltzes for grand orchestra*. *Plesna legendica* was premiered at the Ljubljana Opera on 11 Februar 1922, at the time of the very beginnings of the ballet in Ljubljana and thus in

Slovenia. *Čajna punčka* saw a concert performance in 1922, but was not fully staged until 1959, when the Maribor Opera chose it to celebrate the 100th anniversary of the composer's birth. The reviews and photographic material from both performances show that both works were very warmly received and should be performed more often.

Special attention was devoted to Savin's opera opus, because of its enormous importance. **Dr Franc Križnar, Institute for Music Information Science, University of Maribor**, spoke about '*Poslednja straža [The Last Watch] (1904) between Zagreb (1906) and Ljubljana (1907)*'. The paper discussed the creation and context of Savin's first opera, and its first performances in Zagreb (1906) and Ljubljana (1907). **Dr Borut Smrekar, Slovene National Theatre Celje** provided a critical evaluation of the whole Savin's opera opus with his paper '*Risto Savin's Operas*'. In its size and quality this is one of the most important Slovene opera opuses, which was acknowledged even by such an astute critic as Marij Kogoj. It comprises the operas *Poslednja straža* (1904), *Lepa Vida* (1907), *Gospodsvetski sen* (1921) and *Matija Gubec* (1923). Savin was a composer with great sense for music theatre, with vivid musical invention and good knowledge of composition and orchestra. In spite of recognizable influences, his operas express his individual nature and genuine emotion. Though for much of the symposium the emphasis was on Savin's dramatic sense, Dr Smrekar stressed that the strongest moments of Savin's operatic music come in the lyrical sections. In the contrast with the traditional opinion that Savin's best opera is *Matija Gubec*, Dr Smrekar counts *Lepa Vida* as Savin's best and central opera. This was also the opinion of the composer himself. *Lepa Vida* is one of the most important and best Slovene operas, the score of which simply calls for a new staging.

Attention was also devoted to performances of Savin's operas. '**Recordings of the operas *Lepa Vida* and *Matija Gubec* in the Radio Slovenia archive**', were presented by **Mr Peter Bedjanič, the former opera editor, Radio Slovenia**. **Mag Mojca Menart, the Manager, RTV Slovenia Records**, at the same time presented the hot-of-press edition of the Radio archive recording of *Lepa Vida* on CDs. The recording was made in the Great Hall of the Slovene Philharmonics in 1963. It was conducted by Jakov Cipci, with the RTV Slovenia Symphony Orchestra and Chamber Chorir and Vilma Bukovec as Vida. The archive recording of *Matija Gubec* was made in the same venue in 1962, conducted by Rado Simoniti, with Danilo Merlak as Gubec.

The participants of the symposium were greeted by the Culture Minister, Majda Širca, and the Mayor of Žalec, Lojze Posedel. The symposium concluded with a performance of Savin's *Poslednja straža* in the Cultural Centre Žalec, conducted by Franci Rizmal, directed by Henrik Neubauer, with local soloists and choir. The proceedings of the symposium are forthcoming in a book. The book will also feature some invited chapters, including a chapter by Dr Niall O'Loughlin, University of Loughborough, presenting a view on Savin's music from the international perspective.

Suzana Ograjenšek